

Стојан Новаковић и његова библиографија*

www.pravoslovo.net

О Стојану Новаковићу¹

Стојан Новаковић (1842-1915) - Уз име Стојана Новаковића стоји да је био велики државник и политичар, веома уважен у друштву у своје време, пред крај 19. и почетком 20. века. Те године су биле пресудне за напредак нове и младе српске државе, која ће ставити важност на ученост и образовање пре него од пуког опстајања и одолевању остацима турског робовласништва.

Морамо напоменути да је горепоменути био вођа српске делегације на *Мировној коференцији* у Лондону 1913. у преговорима око Балканских ратова Србије против Турске. Пре тога је он реорганизовао српски школски систем као Министар образовања и био директор Националне библиотеке (Народна библиотека Србије) и био лидер *Прогресивне партије*(?). О томе ћемо нешто касније...

Рођен је у Шапцу 1. новембра 1842. где је завршио основно и средње образовање(био је најбољи ђак 1857.). Студирао Велику школу(данас је то Универзитет) на одсеку права и филозофије. Са 23 године, тачније 1865., постао је професор гимназије и бирају га за члана *Српског ученог друштва*. Већ 1872. успео је да постане професор Велике школе, када долази и на чело Народног музеја. За нас је

* ово је семинарски рад Марте Савић, ментор проф. Александра Вранеш; март 2006. г.

¹ према изворима од: http://www.mfa.gov.yu/History/ministri/S.Novakovic_e.html
<http://sr.wikipedia.org>

најзначајније да је био управник Народне библиотеке и систематском класификацијом књижне грађе дао основе националној библиографији.

Период од 1869.-1874. био је веома полетан за Народну библиотеку када је С.Новаковић био њен управник. Министар образовања био је чак два пута: 25 новембар 1874.-19. август 1875. и 19.октобра 1880 -21.септембра 1883. Иначе је 1883. постао члан *Државног одбора*, од 7.фебруара 1884. до 2.маја 1885 и Министар унутрашњих послова. У иностранству играо је дипломатску тј. амбасадорску улогу: амбасадор у Истанбулу (Константинопољ) од 1886-1891. и 1897. Париз 1900, Петровград у Русији од јесени 1900.-1904. Исто тако двоструки премијер српске државе од 1895.-1896. када је био и Министар за међународне односе и 11.фебруара - 11.октобра1909. Председник *Државног одбора* од 1892.-1895.

Како смо видели, интезивно се бавио и политиком Србије, био активни члан *Прогресивне странке*, њен вођа од 1874. до њеног распада 1897. , обновио исту партију 1906. представљао је Србију у Лондону на мировним преговорима 1913. око Балканских ратова против Турске.Када је биран за Министра просвете био је у влади Јована Ристића.

Он је и један од највећих српских академика. Са 27. година постао је члан *Југословенске академије знаности и умјетности*, када је основана *Српска краљевска академија* изабран међу њених првих 16 чланова постао њен председник 1. фебруара 1906. и био све до своје смрти 1925. Био је и члан *Руске академије наука*.

У току свог неуморне ангажованости издао више дела, објавио више књига, преводио дела из области филозофије, права, филологије, политике. Упокојио се у Нишу 18.фебруара 1915.

Рад Стојана Новаковића

Дело Стојана Новаковића говори о његовој вишестраној образованости, полиглотској свестраности (што се тиче превођења страних дела). Занимале су га области историје, политике, филологије одакле је издао велики број радова, књига и збирки. Што се тиче преведених дела превео је *Српску револуцију* («*Serbiche Revoliution*»)

од Леополда Ранкеа, *Гражина* Адама Мицкјевича, највећег пољског песника, издање из 1886. год.

Као члан Академије залагао се за неговање српског језика (што је истакнуо на годишњици рођења Вука Ст. Карацића 10. септембра 1888. год.) и дао је предлог да се изради велики национални речник нашег савременог језика. Израдио је српску граматику за ниже средње школе и реалке. Издавана је из више делова и у више издања.

За нашу културу и историју важно је да је приредио и штампао *Душанов законик* у Београду током 1870. и 1898. Иначе је једно време, као професор на Великој школи, предавао Светску и Српску књижевност и словенску филологију. Када је био члан *Задужбине Николе Чупића* у њеном првом одбору издао је неколико дела, а у годишњем часопису *Задужбине Годишњица Николе Чупића*, започетом 1877. издаје неколико својих радова.

Као Министар просвете извршио је преуређење школског система средњих и основних школа, а како смо рекли тада је био у влади Јована Ристића. Златно доба Народне билблитеке било је у време његовог управљања, када је законом из 1870. установио институцију обавезног примерка; помогао је развој школских и народних библиотека у унутрашњости. Већ је 1881. донео закон о Народној библиотеци и Народном музеју.

Познато је да је самостално покренуо и издавао часопис *Вила* током 1865, у Државној штампарији, а садржај је био забавног и књижевног карактера. У европи су тада излазили часописи-гласила: оглашавали су новости о издатим књижевним делима и новостима у свету књижевности.

(..) У првом броју *Вила* није донела никакву програмску белешку, у којој би објаснила карактер и сврху књижевних вести, као што је то је иначе био случај у гласилима тог доба. Ипак, ова информација нам није ни ускраћена, јер је Новаковић уз објаве нових наслива бележио и лично виђење.² Ако се радило и о библиографији нпр, он је све коментаре подвргнуо теорији.

² *Српска библиографија у периодици 1766- 1941* / Александра Вранеш- Београд:Драганић,1997. –64.-65.стр.

Страни часописи као нпр *Zukunft i Slaviche Blatter* „Kvety критиковали су наслове у *Вили*. Разлог томе су били немар и недовољно озбиљно схваћен рад на садржају овог часописа.

Заузврат(..)листовима *Zukunft i Slaviche Blatter* Новаковић замера што, преузимајући вести из других нонина; или без ишчитавања садржине, уводе читалачку публику у заблуду да су у Београду објављене збирке изворних народних песама *Избор најлепши јуначки и љубавни песама и Србске јуначке песме* од П. Зорића³ Ст. Новаковић даје приговор да су то саме П. Зорићеве песме а не изворне народне песме, како се сматра, да су књижевне песме сакупљане из разних песмарица и књижевних збирки!

И својој *Вили* доносио је вести из домаће литературе а и из стране белестристике. Имао је редовну рубрику *Библиографије и остале веће и мање књижевне белешке* или само кратко *Књижевност*. Издајала се од сличних прегледа у оно временој периодици, јер се послу библиографског бележења приступало «с планом.»⁴

Захваљујући неким појединим часописима, дефинисан је круг елемената које опис неизоставно треба да садржи⁵, Стојан Новаковић је истакао да је то битно због података о једном издању и за целокупну библиографију. Нпр. критковао је Радована Пеића што није знао у свом опису дела која је година издања *Жил Блаза Сантиланца* Ле Сажа у преводу Лазе Зубана. Даље се Новаковић чудило Пеићу :»Или он може бити мисли да у историји које књиге не чини ништа, је ли штампана двапут или трипут. «⁶

Чак је Новаковићу било важно и који је обим тиража поједине књиге! Када је престао да уређује *Вилу*, своје радове , углавном библиографске природе, објављивао је у *Гласнику Срског ученог друштва*, желећи да скупии довољну критичну и научну страну око једног органа , у коме би се критиком према важности својој пратили сви књижевни појави. «⁷

Осим часописа *Вила* издао је више филолошких и историјских дела, међу којима су: *Српске народне загометке, Срби и Турци XVI I XV века* (Чупићева задужбина), *Историја српске књижевности, Физиологија*

³ Исто --// -- 65. стр.

⁴ Исто.-//-- 66.стр.

⁵ Исто-// - исто.

⁶ Исто-// -исто.

⁷ Исто-// -67.стр

гласа и гласови српског језика, Српска граматика (Државна штампарија), *Село, Први основи словенске књижевности међу балканским Словенима* (Српска краљевска академија, 1891. и 1893.), *Васкрс државе српске, Турско царство пред српски устанак* (Српска књижевна задруга) и остали бројни и разноврсни радови.

Библиографија Стојана Новаковића

Од свих Новаковићевих дела и радова, најпознатији је рад на националној библиографији, сажетом у делу *Српска библиографија 1741-1867*. Издато је у Београду 1869. када је дошао и за директора Народне библиотеке.

(..) Младост му је пружила упорност да истраје у својим вишегодишњим напорима на сакупљању библиографске грађе, који, по своме трајању, нису блиски онима Лукијана Мушицког, Александра Андрића, Антонија Арновљевог *Арнота*, али их зато по својим резултатима високо надмашују. Педантан, одмерен, доследан, издржљив и радан, Стојан Новаковић је био прототип библиографа и библиотекара(..)⁸

Иначе је писање библиографије код нас било дуго занемарено и у другом плану. Чак ни њени истраживачи као нпр. Ђура Даничић и остали нису ни спомињали да су се тиме научно бавили! Тек је у новија времена измењен однос према овој дисциплини. За њено научно утемељење се интезивно заузимао Стојан Новаковић, покушавајући да одреди њена правила. **Код његових претходника, и тамо где је било таквих покушаја, остало је спонтано и неодречено.**⁹ Како наводи Д. Панковић, служио се ранијим библиографијама **које су му биле на дохват руке**, *Голубица* и *Летопис*.

Оно што је иновативно урадио у својој Библиографији било је да уводи упутне каталожке јединице, **писане на оба писма, ћирилицом и латиницом, зависно од језика и писма оригинала, али је у слагању јединица увек примењивано узбучавање.**¹⁰

⁸ Исто-//67.стр

⁹ *Српске библиографије 1766-1850*/ Душан Панковић- Београд: Народна библиотека Србије, 1982.-5.стр.

¹⁰ *Српска библиографија у периодици 1766- 1941*/ Александра Вранеш- Београд: Драганић, 1997.-75.стр

Упутне јединице овде треба да се састоје од презимена и имена аутор, онда се усмерава на преводиоца под који је неко дело заведено. Нпр. Shakespeare William се упућује на Јовановић, Ш.В. Упутне јединице дају библиографији једну одлику каталога, имају улогу регистара. Нумерација овде креће од почетка и укључује само главне каталошке јединице. Сродност са каталогом што **нумеричка ознака за различите целине креће увек од јединице.**¹¹

Прегледајући фондове Народне фондове, представљао је ћириличне фондове занемарујући порилично оне штампане латиницом. **Новаковићева библиографија сложена је по хронолошком принципу**¹² омогућивши праћење српске издавачке делатности нпр. у доба када су српске књиге штампане у Аустроугарској и ван кнежевине Србије, до пред краја 19.века, пораст од 816 дела за 90 година (сваке године око 9 дела) до 1143 за 11 година како је то пратио П.А.Ровински (подаци из *Основе Библиографије* А. Вранеш, 62.стр) који је одредио да **је српска издавачка делатност « у неку руку лутајућа делатност без свог одређеног места «на чије разграновање битно утичу политички преврати и ратна збивања.**¹³

(..) Овај *еминентно бенедиктински рад* Стојан Новаковић је писао као наставник гимназије, припремајући друго издање *Историје српске књижевности* (1871) , свестан оскудице оваквих књига у нашим, а застарелости приручника у страним оквирима.¹⁴ Оно је дало нове основе, подтакло је бављење српском књигом и послужило као основа за библиографију Павла Поповића, који је организовао рад **на српској библиографији у периоду 1868 –1905 као управник Срског семинара Филозофског факултета у Београду ..за све неизрађене године..**¹⁵

Библиографија Стојана Новаковића садржала је и неке грешке у опису, где су после правила исправке Ђорђе Рајковић (унео 343 нове библиографске јединице), Душан Ђермеков (97 радова), Бранко Мушички (62 библиографске јединице), Љубомир Стојановић(указивао на непотпуност података) (подаци из *Основе библиографије* А. Вранеш, 62. стр). Сигурно је да је он успео да формулише принципе библиографског поступка, указао на коришћене изворе. Модернизовао

¹¹ Исто.-//-исто.

¹² *Основе библиографије* / Александра Вранеш-Београд: НБС,2001- 61.-62. стр

¹³ Исто-//-62.стр

¹⁴ Исто-//-61.стр

¹⁵ Исто-//-62.стр

је библиографију и утврдио је њене јасне смернице, представља и даље једног од најпознатијих и непревазиђених библиографских ствараоца.

Значај

Оно шта је својим анагажованошћу на библиографији учинио за библиотеке Стојан Новаковић заузима важно место у историји српског библиотекарства. Захваљујући његовом раду, имамо јасан увид у српско издаваштво (како смо видели) током 18. и 19. века, направивши прецизну хронологију наше српске књиге. Библиографија је његовим радом добила научни и висок степен. Почела се развијати као нова научна особина.

Морамо узети у обзир да је систематизацију грађе радио врло истакнут историчар (Друштво историчара Србије носи назив *Стојан Новаковић* њему у част). Иако су му поједници замерали на појединој пропуштеној књижевној грађи, врло је значајан стварлац за ретроспективну српску библиографију 19. века. Зато је **његово библиографско дело постало извориште и утока свих каснијих историјских истраживања различитих грана науке и уметности.**¹⁶ Једном речју, врстан историчар српске књиге!

¹⁶ *Српска библиографија 1766-1941*/ Александра Вранеш-Београд:Драганић,1997-67.стр.

Литература:

Српска библиографија у периодици 1766- 1941/ Александра Вранеш-
Београд: Драганић,1997.-стр 64- 67, 75 стр.

Српска библиографија 1766- 1850/ Душан Панковић- Београд:
Народна библиотека Србије- стр 5

Основи библиографије/ Александра Вранеш- Београд: Народна
библиотека Србије- стр 61-62

- биографски подаци са URL :

http://www.mfa.gov.yu/History/Ministri/S.Novakovic_e.html

<http://sr.wikipedia.org/wiki/>